

॥ रामगीता ॥

श्री-महादेव उवाच

ततो जगन्मङ्गलमङ्गलात्मना
 विधाय रामायणकीर्तिमुत्तमाम्।
 चचार पूर्वाचरितं रघूत्तमो
 राजर्षिवर्यैरभिसेवितं यथा ॥ १ ॥

सौमित्रिणा पृष्ट उदारबुद्धिना
 रामः कथाः प्राह पुरातनीः शुभाः।
 राज्ञः प्रमत्तस्य नृगस्य शापतो
 द्विजस्य तिर्यक्तवमथाह राघवः ॥ २ ॥

कदाचिदेकान्त उपस्थितं प्रभुं
 रामं रमालालितपादपङ्कजम्।
 सौमित्रिरासादितशुद्धभावनः
 प्रणम्य भक्त्या विनयान्वितोऽब्रवीत् ॥ ३ ॥

त्वं शुद्धबोधोऽसि हि सर्वदेहिनाम्
 आत्मास्यधीशोऽसि निराकृतिः स्वयम्।
 प्रतीयसे ज्ञानदृशां महामते
 पादाब्जभृङ्गाहितसङ्गसङ्गिनाम् ॥ ४ ॥

अहं प्रपन्नोऽस्मि पदाम्बुजं प्रभो
 भवापवर्गं तव योगिभावितम्।
 यथाञ्जसाऽज्ञानमपारवारिधिं
 सुखं तरिष्यामि तथाऽनुशाधि माम् ॥ ५ ॥

श्रुत्वाऽथ सौमित्रिवचोऽखिलं तदा
 प्राह प्रपन्नार्तिहरः प्रसन्नधीः।
 विज्ञानमज्ञानतमःप्रशान्तये
 श्रुतिप्रपन्नं क्षितिपालभूषणः ॥ ६ ॥

आदौ स्ववर्णाश्रमवर्णिताः क्रियाः
 कृत्वा समासादितशुद्धमानसः।
 समाप्य तत्पूर्वमुपात्तसाधनः
 समाश्रयेत् सद्गुरुमात्मलब्धये ॥ ७ ॥

क्रिया शरीरोद्भवहेतुरादृता
 प्रियाप्रियौ तौ भवतः सुराणिणः।
 धर्मेतरौ तत्र पुनः शरीरकं
 पुनः क्रिया चक्रवदीर्यते भवः ॥ ८ ॥

अज्ञानमेवास्य हि मूलकारणं
 तद्ध्यानमेवात्र विधौ विधीयते।
 विद्यैव तन्नाशविधौ पटीयसी
 न कर्म तज्जं सविरोधमीरितम् ॥ ९ ॥

नाज्ञानहानिर्न च रागसङ्ख्यो
 भवेत्ततः कर्म सदोषमुद्भवेत्।
 ततः पुनः संसृतिरप्यवारिता
 तस्माद् बुधो ज्ञानविचारवान् भवेत् ॥ १० ॥

ननु क्रिया वेदमुखेन चोदिता
 तथैव विद्या पुरुषार्थसाधनम्।
 कर्तव्यता प्राणभृतः प्रचोदिता
 विद्यासहायत्वमुपैति सा पुनः ॥ ११ ॥

कर्माकृतौ दोषमपि श्रुतिर्जगौ
 तस्मात् सदा कार्यमिदं मुमुक्षुणा।
 ननु स्वतन्त्रा ध्रुवकार्यकारिणी
 विद्या न किञ्चिन्मनसाऽप्यपेक्षते ॥ १२ ॥

न सत्यकार्योऽपि हि यद्वदध्वरः
 प्रकाङ्क्षतेऽन्यानपि कारकादिकान्।
 तथैव विद्या विधितः प्रकाशितैः
 विशिष्यते कर्मभिरेव मुक्तये ॥ १३ ॥

केचिद्वदन्तीति वितर्कवादिन-
 स्तदप्यसदृष्टविरोधकारणात् ।
 देहाभिमानादभिवर्धते क्रिया
 विद्या गताहङ्कृतितः प्रसिद्ध्यति ॥ १४ ॥

विशुद्धविज्ञानविरोचनाञ्चिता
 विद्यात्मवृत्तिश्चरमेति भण्यते।
 उदेति कर्माखिलकारकादिभिः
 निहन्ति विद्याखिलकारकादिकम् ॥ १५ ॥

तस्मात् त्यजेत्कार्यमशेषतः सुधीः
 विद्याविरोधान्न समुच्चयो भवेत्।
 आत्मानुसन्धानपरायणः सदा
 निवृत्तसर्वेन्द्रियवृत्तिगोचरः ॥ १६ ॥

यावच्छरीरादिषु माययाऽऽत्मधी-
 स्तावद्विधेयो विधिवादकर्मणाम्।
 नेतीति वाक्यैरखिलं निषिध्य तत्
 ज्ञात्वा परात्मानमथ त्यजेत्क्रियाः ॥ १७ ॥

यदा परात्मात्मविभेदभेदकं
 विज्ञानमात्मन्यवभाति भास्वरम्।
 तदैव माया प्रविलीयतेऽञ्जसा
 सकारका कारणमात्मसंसृतेः ॥ १८ ॥

श्रुतिप्रमाणाभिविनाशिता च सा
 कथं भविष्यत्यपि कार्यकारिणी।
 विज्ञानमात्रादमलाद्वितीयत-
 स्तस्मादविद्या न पुनर्भविष्यति ॥ १९ ॥

यदि स्म नष्टा न पुनः प्रसूयते
 कर्ताहमस्येति मतिः कथं भवेत्।
 तस्मात् स्वतन्त्रा न किमप्यपेक्षते
 विद्या विमोक्षाय विभाति केवला ॥ २० ॥

सा तैत्तिरीयश्रुतिराह सादरं
 न्यासं प्रशस्ताखिलकर्मणां स्फुटम्।
 एतावदित्याह च वाजिनां श्रुतिः
 ज्ञानं विमोक्षाय न कर्म साधनम् ॥ २१ ॥

विद्यासमत्वेन तु दर्शितस्त्वया
 क्रतुर्न दृष्टान्त उदाहृतः समः।
 फलैः पृथक्त्वाद् बहुकारकैः क्रतुः
 संसाध्यते ज्ञानमतो विपर्ययम् ॥ २२ ॥

सप्रत्यवायो ह्यहमित्यनात्मधी-
 रज्ञप्रसिद्धा न तु तत्त्वदर्शिनः।
 तस्माद् बुधैस्त्याज्यमविक्रियात्मभिः
 विधानतः कर्म विधिप्रकाशितम् ॥ २३ ॥

श्रद्धान्वितस्तत्त्वमसीति वाक्यतो
 गुरोः प्रसादादपि शुद्धमानसः।
 विज्ञाय चैकात्म्यमथाऽऽत्मजीवयोः
 सुखी भवेन्मेरुरिवाप्रकम्पनः ॥ २४ ॥
 आदौ पदार्थावगतिर्हि कारणं
 वाक्यार्थविज्ञानविधौ विधानतः।
 तत्त्वम्पदार्थौ परमात्मजीवका-
 वसीति चैकात्म्यमथानयोर्भवेत् ॥ २५ ॥
 प्रत्यक्परोक्षादिविरोधमात्मनोः
 विहाय सङ्गृह्य तयोश्चिदात्मताम्।
 संशोधितां लक्षणया च लक्षितां
 ज्ञात्वा स्वमात्मानमथाद्वयो भवेत् ॥ २६ ॥
 एकात्मकत्वाज्जहती न सम्भवेत्
 तथाऽजहल्लक्षणता विरोधतः।
 सोऽयम्पदार्थाविव भागलक्षणा
 युज्येत तत्त्वम्पदयोरदोषतः ॥ २७ ॥
 रसादिपञ्चीकृतभूतसम्भवं
 भोगालयं दुःखसुखादिकर्मणाम्।
 शरीरमाद्यन्तवदादिकर्मजं
 मायामयं स्थूलमुपाधिमात्मनः ॥ २८ ॥
 सूक्ष्मं मनोबुद्धिदशेन्द्रियैर्युतं
 प्राणैरपञ्चीकृतभूतसम्भवम् ।
 भोक्तुः सुखादेरनुसाधनं भवेत्
 शरीरमन्यद्विदुरात्मनो बुधाः ॥ २९ ॥
 अनाद्यनिर्वाच्यमपीह कारणं
 मायाप्रधानं तु परं शरीरकम्।
 उपाधिभेदात्तु यतः पृथक् स्थितं
 स्वात्मानमात्मन्यवधारयेत्क्रमात् ॥ ३० ॥
 कोशेष्वयं तेषु तु तत्तदाकृतिः
 विभाति सङ्गात् स्फटिकोपलो यथा।
 असङ्गरूपोऽयमजो यतोऽद्वयो
 विज्ञायतेऽस्मिन् परितो विचारिते ॥ ३१ ॥

बुद्धेस्त्रिधा वृत्तिरपीह दृश्यते
स्वप्नादिभेदेन गुणत्रयात्मनः।
अन्योन्यतोऽस्मिन् व्यभिचारतो मृषा
नित्ये परे ब्रह्मणि केवले शिवे ॥ ३२ ॥

देहेन्द्रियप्राणमनश्चिदात्मनां
सङ्घादजस्रं परिवर्तते धियः।
वृत्तिस्तमोमूलतयाज्ञलक्षणा
यावद्भवेत्तावदसौ भवोद्भवः ॥ ३३ ॥

नेतिप्रमाणेन निराकृताखिलो
हृदा समास्वादितचिद्धनामृतः।
त्यजेदशेषं जगदात्तसद्रसं
पीत्वा यथाम्भः प्रजहाति तत्फलम् ॥ ३४ ॥

कदाचिदात्मा न मृतो न जायते
न क्षीयते नापि विवर्धतेऽनवः।
निरस्तसर्वातिशयः सुखात्मकः
स्वयम्प्रभः सर्वगतोऽयमद्वयः ॥ ३५ ॥

एवंविधे ज्ञानमये सुखात्मके
कथं भवो दुःखमयः प्रतीयते।
अज्ञानतोऽध्यासवशात्प्रकाशते
ज्ञाने विलीयेत विरोधतः क्षणात् ॥ ३६ ॥

यदन्यदन्यत्र विभाव्यते भ्रमा-
दध्यासमित्याहुरमुं विपश्चितः।
असर्पभूतेऽहिविभावनं यथा
रज्ज्वादिके तद्वदपीश्वरे जगत् ॥ ३७ ॥

विकल्पमायारहिते चिदात्मके-
ऽहङ्कार एष प्रथमः प्रकल्पितः।
अध्यास एवात्मनि सर्वकारणे
निरामये ब्रह्मणि केवले परे ॥ ३८ ॥

इच्छादिरागादिसुखादिधर्मिकाः
सदा धियः संसृतिहेतवः परे।
यस्मात्प्रसुप्तौ तदभावतः परः
सुखस्वरूपेण विभाव्यते हि नः ॥ ३९ ॥

अनाद्यविद्योद्भवबुद्धिबिम्बितो
 जीवः प्रकाशोऽयमितीर्यते चितः।
 आत्मा धियः साक्षितया पृथक् स्थितो
 बुद्ध्यापरिच्छिन्नपरः स एव हि ॥ ४० ॥
 चिद्विम्बसाक्ष्यात्मधियां प्रसङ्गत-
 स्त्वेकत्र वासादनलाक्तलोहवत्।
 अन्योन्यमध्यासवशात्प्रतीयते
 जडाजडत्वं च चिदात्मचेतसोः ॥ ४१ ॥
 गुरोः सकाशादपि वेदवाक्यतः
 सञ्जातविद्यानुभवो निरीक्ष्य तम्।
 स्वात्मानमात्मस्थमुपाधिवर्जितं
 त्यजेदशेषं जडमात्मगोचरम् ॥ ४२ ॥
 प्रकाशरूपोऽहमजोऽहमद्वयो-
 ऽसकृद्विभातोऽहमतीव निर्मलः।
 विशुद्ध विज्ञानघनो निरामयः
 सम्पूर्ण आनन्दमयोऽहमक्रियः ॥ ४३ ॥
 सदैव मुक्तोऽहमचिन्त्यशक्तिमान्
 अतीन्द्रियज्ञानमविक्रियात्मकः।
 अनन्तपारोऽहमहर्निशं बुधैः
 विभावितोऽहं हृदि वेदवादिभिः ॥ ४४ ॥
 एवं सदात्मानमखण्डितात्मना
 विचारमाणस्य विशुद्धभावना।
 हन्यादविद्यामचिरेण कारकै
 रसायनं यद्वदुपासितं रुजः ॥ ४५ ॥
 विविक्त आसीन उपारतेन्द्रियो
 विनिर्जितात्मा विमलान्तराशयः।
 विभावयेदेकमनन्यसाधनो
 विज्ञानदृक्केवल आत्मसंस्थितः ॥ ४६ ॥
 विश्वं यदेतत्परमात्मदर्शनं
 विलापयेदात्मनि सर्वकारणे।
 पूर्णाश्चिदानन्दमयोऽवतिष्ठते
 न वेद बाह्यं न च किञ्चिदान्तरम् ॥ ४७ ॥

पूर्वं समाधेरखिलं विचिन्तये-
 दोङ्कारमात्रं सचराचरं जगत्।
 तदेव वाच्यं प्रणवो हि वाचको
 विभाव्यतेऽज्ञानवशान्न बोधतः ॥ ४८ ॥

अकारसंज्ञः पुरुषो हि विश्वको
 ह्युकारकस्तैजस ईर्यते क्रमात्।
 प्राज्ञो मकारः परिपठ्यतेऽखिलैः
 समाधिपूर्वं न तु तत्त्वतो भवेत् ॥ ४९ ॥

विश्वं त्वकारं पुरुषं विलापये-
 दुकारमध्ये बहुधा व्यवस्थितम्।
 ततो मकारे प्रविलाप्य तैजसं
 द्वितीयवर्णं प्रणवस्य चान्तिमे ॥ ५० ॥

मकारमप्यात्मनि चिद्धने परे
 विलापयेद्प्राज्ञमपीह कारणम्।
 सोऽहं परं ब्रह्म सदा विमुक्तिमद्-
 विज्ञानदृष्ट्युक्त उपाधितोऽमलः ॥ ५१ ॥

एवं सदा जातपरात्मभावनः
 स्वानन्दतुष्टः परिविस्मृताखिलः।
 आस्ते स नित्यात्मसुखप्रकाशकः
 साक्षाद्विमुक्तोऽचलवारिसिन्धुवत् ॥ ५२ ॥

एवं सदाभ्यस्तसमाधियोगिनो
 निवृत्तसर्वेन्द्रियगोचरस्य हि।
 विनिर्जिताशेषरिपोरहं सदा
 दृश्यो भवेयं जितषड्गुणात्मनः ॥ ५३ ॥

ध्यात्वैवमात्मानमहर्निशं मुनि-
 स्तिष्ठेत् सदा मुक्तसमस्तबन्धनः।
 प्रारब्धमश्नन्नभिमानवर्जितो
 मय्येव साक्षात्प्रविलीयते ततः ॥ ५४ ॥

आदौ च मध्ये च तथैव चान्ततो
 भवं विदित्वा भयशोककारणम्।
 हित्वा समस्तं विधिवादचोदितं
 भजेत् स्वमात्मानमथाखिलात्मनाम् ॥ ५५ ॥

आत्मन्यभेदेन विभावयन्निदं
 भवत्यभेदेन मयाऽऽत्मना तदा।
 यथा जलं वारिनिधौ यथा पयः
 क्षीरे वियद्व्योम्यनिले यथाऽनिलः ॥ ५६ ॥

इत्थं यदीक्षेत हि लोकसंस्थितो
 जगन्मृषैवेति विभावयन्मुनिः।
 निराकृतत्वाच्छ्रुतियुक्तिमानतो
 यथेन्दुभेदो दिशि दिग्भ्रमादयः ॥ ५७ ॥

यावन्न पश्येदखिलं मदात्मकं
 तावन्मदाराधनतत्परो भवेत्।
 श्रद्धालुरत्यूर्जितभक्तिलक्षणो
 यस्तस्य दृश्योऽहमहर्निशं हृदि ॥ ५८ ॥

रहस्यमेतच्छ्रुतिसारसङ्ग्रहं
 मया विनिश्चित्य तवोदितं प्रिय।
 यस्त्वेतदालोचयतीह बुद्धिमान्
 स मुच्यते पातकराशिभिः क्षणात् ॥ ५९ ॥

भ्रातर्यदीदं परिदृश्यते जगन्-
 मायैव सर्वं परिहृत्य चेतसा।
 मद्भावनाभावितशुद्धमानसः
 सुखी भवानन्दमयो निरामयः ॥ ६० ॥

यः सेवते मामगुणं गुणात्परं
 हृदा कदा वा यदि वा गुणात्मकम्।
 सोऽहं स्वपादाच्चितरेणुभिः स्पृशन्
 पुनाति लोकत्रितयं यथा रविः ॥ ६१ ॥

विज्ञानमेतदखिलं श्रुतिसारमेकं
 वेदान्तवेद्यचरणेन मयैव गीतम्।
 यः श्रद्धया परिपठेद्गुरुभक्तियुक्तो
 मद्रूपमेति यदि मद्वचनेषु भक्तिः ॥ ६२ ॥

॥ इति श्रीमदध्यात्मरामायणे उमामहेश्वरसंवादे उत्तरकाण्डे पञ्चमे सर्गे रामगीता सम्पूर्णा ॥

This stotra can be accessed in multiple scripts at:

http://stotrasamhita.net/wiki/Rama_Gita.

 generated on **May 9, 2026**

Downloaded from  <http://stotrasamhita.github.io> |  StotraSamhita | [Credits](#)